

Г Д Р

„WEIMARER BEITRÄGE“, Берлин/Ваймар
1986, кн. 11

Един от особено открояващите се материали в рецензираната книжка е статията на проф. Д-р Фридрих Албрехт „Клаус Ман и Испанската гражданска война“.

Авторът отбелязва, че през май 1938 г. заместник главният редактор на „Паризер тагесдайтунг“ Курт Каро се обръща с писмо до писателя Клаус Ман, за да узнае дали той проявява интерес да замине в републиканска Испания за няколко седмици и да изпраща оттам дописки за вестника. Клаус Ман дава съгласието си и един месец по-късно отпътува за Испания заедно със сестра си Ерика Ман, която е журналистка. Дватама обикалят контролираната от републиканците територия, престоюват в Барселона, Аликанте, Валенсия, Тортоза край фронта на Ебро и Мадрид. Завърщат се в Париж след около три седмици. Това кратко пребиваване в разкъсаната от гражданска война страна е от голямо значение за Клаус Ман, а също и за професионалното израстване на Ерика Ман. В статията „Завърщане от Испания“, подписана от двамата и публикувана в сп. „Дас ворт“ през октомври същата година, се казва: „Сърцата ни са изпълнени и развълнувани от хилядите картини на тази героична действителност, която видяхме; хиляди образи остават запечатани завинаги в нашата памет.“

Клаус Ман изживява Испанската гражданска война като човек, който вече има горчив опит от личното си стълкновение с фашизма, отбелязва авторът. Той добре си спомня 12 март 1938 година, деня, в който Хитлер анексира Австрия. От статията му „Край на Австрия“ се разбира колко дълбоко го е поразила участта на тази страна и личната трагедия на хилядите австрийски антифашисти. Случаят с Австрия и заплахата за Чехословакия представляват за Клаус Ман етапи на едно развитие, което неминуемо води към война с необозрими размери. Репортажите на Клаус и Ерика Ман от Испания са пропити от тревога, породена именно от това съзнание. В автобиографичната си книга „Повратната точка“ (1949) Клаус Ман пише за впечатленията си от своето испанско пътуване: „Първи контакт с условията на модерната война. . . Всичко това в хода на следващите години ще стане за нас обичайно всекидневие, но сега го изживяваме за първи

път.“ В своите репортажи писателят изразява и двете: цялата сила на неповторимото преживяване и заедно с това предчувствието, че всичко това е само прелюдия към една далеч по-голяма катастрофа, посочва авторът на статията.

Преживяванията на писателя намират изказ не само в неговите „Испански репортажи“, те са залегнали и в романа му „Вулканът“ (1939). Това произведение представлява художествен синтез на всички значителни моменти от светогледа на Клаус Ман. Затова и наблюденията му от Испанската гражданска война гук са свързани с други важни събития на епохата. В романа се анализират и проблемите, произлизащи от личния ангажимент с една чужда, но приета като собствена политическа кауза. Разглеждат се условията, при които се осъществява съпротивата срещу фашисткото варварство, както и животът на младите интелектуалци в имиграция. Във времето, когато пребивава в Испания, Клаус Ман отбелязва: „В центъра на живота ми е поставена борбата срещу отвратителната проказа на фашизма, срещу бруталната социална регресия във всичките ѝ форми.“ На този решителен антифашизъм, школуван и затвърден от преживяванията в Испанската гражданска война, немската литература дължи такива творби като романите „Мефистофел“ и „Вулканът“, както и цяла поредица блестящи полемични съчинения и есета, създадени от Клаус Ман. Отношението на писателя към „испанската тема“, изразено в неговата публицистика и белетристика, е отношение на цяла една прослойка от буржоазната интелигенция, която е попаднала в конкретни исторически обстоятелства и търси реални отговори на своите въпроси, заключава авторът на статията.

Венцеслав Константинов

Ф Р Г

„EUPHORION“, Хайделберг, 1986, кн. 2

Статията, която привлича вниманието в разглежданата книжка на сп. „Ойфорюн“, носи заглавието „Повествователни стратегии в „Преображението“ на Кафка“. Нени автор е проф. Хартмут Биндер от университета в Дининген.

В обширното си изследване авторът си поставя за задача да изследва отделни изобразителни принципи, на които се е опирал Франц Кафка в литературната си работа и особено при създаването на новелата „Преображение“.

Един от тези принципи авторът определя като „индиректност“. Кафка описва с големи подробности детайлите, които определят „сцената на действието“, но те не са просто носители или кулиси на събитията, а стават елементи от един предметен свят, към който принадлежи и героят на творбата, и изпълняват символическа функция. Така например малката стая на търговския пътник Грегор Замза се намира между стаята на сестра му и дневната на семейството му. Разположението на помещението в дома на Замза онагледява обстоятелството, че героят е обкръжен от своите близки, присъства е от тях и въпреки че е единственият в семейството, който печели пари, разполага с най-мизерното помещение в къщата. А обстоятелството, че вечер заключва вратите на стаята си, сякаш се намира в хотел, олицетворява стремежа му да се изолира от своето обкръжение, посочва авторът.

Друг един изобразителен принцип в новелата е „преплитането на обстоятелствата“, смята проф. Биндер. Кафка създава сложна повествователна тъкан, в която всички елементи са наговорени с допълнителни функции. Те се свързват един с друг в „мотиви вериги“, като тяхното преплитане е скрито и трудно доловимо. Така още в началото на разказа читателят узнава, че една сутрин Грегор Замза се разбуджа под неспокойните си сниница и открива, че в леглото си се е превърнал в отвратително насекомо. И Кафка продължава със следните думи: „Той лежеше на твърдия си черупчест гръб и като повдигна малко глава, видя кафявия си изтъкнал корем, разделен на дълговидни пътни ивици; одеялото едва се държеше на върха, готово да се смъкне съсем. Пред очите на Грегор безпомощно мърдаха множество крачка, окаяно тънки в сравнение с едрото му тяло.“

Това описание няма нищо общо с традиционните характеристики на главните герои, които читателят е свикнал да среща в началото на всяко по-голямо прозаично произведение. Външните особености на героя тук се разкриват постепенно при наглед случайни обстоятелства. Например заоблеността на гърба си Грегор Замза установява при опитите си да легне на дясната си страна; необикновените му размери стават ясни, когато той се опитва да пропълзи под канаето и т. н. Всички тези детайли и обстоятелства се преплитат и образуват неповторимата атмосфера на творбата.

Друг повествователен принцип е „развитието“, посочва авторът. Кафка започва разказа си обикновено с описанието на взаимовръзките, от които се разгръща действието. Така читателят добива „предчувствие“ за понаташния ход на събитията, предугажда перипетияте и новите ситуации, следи развитието на вече набелязаня „проект“. Тозиprin-

цип Кафка използва последователно почти във всичките си творби, смята авторът.

И последният принцип, установен от проф. Биндер, е принципът на „движението“. Кафка не обича статичните описания; неговите образи се намират непрекъснато в движение, покоят им е само относителен. Героите на Кафка сякаш се намират върху театрална сцена и придвижването им от едно място на друга е съобразено с предварително разработен мизансцен. Дори неподвижните предмети са описани в процес на някакво движение. Така например в описаната вече начална сцена пред очите на лежащия герой *мърдат* множество му крачка, а одеялото е готово да се смъкне всеки момент.

Така се очертават някои важни моменти в повествователното майсторство на Франц Кафка, който се е „погрижил“ да прикрие максимално добре движещите механизми на своите творби, за да остане само тяхното художествено внушение.

Венцеслав Константинов

ИСПАНИЯ

„REVISTA DE LITERATURA“, Madrid, t XLIX, n. 97, enero-junio de 1987

Испанското шестмесечно списание „Ревиста де литература“ („Литературен преглед“) излиза два пъти годишно като издание на Института по испанска филология в Мадрид към Испанската кралска академия на науките и публикува материали по въпроси на литературната теория, история и критика и естетиката. Поддържа следните рубрики: „Изследвания“, „Научни съобщения“, „Документи“, „Преглед“, „Библиографска информация“. В рецензираната кн. 97 на списанието от януари—юни 1987 г. привлича вниманието статията на проф. Уолтер Рубин от университета в Хюстън, щата Тексас, САЩ, озаглавена „Висенте Бласко Ибанес и превратната представа за честа: романът „Катедралата“, в която е направен опит на основата на анализа на известния роман на Бласко Ибанес да се изяснят характерните особености на испанската история, литература и култура.

Изследователят подчертава още в началото, че темата за честа е може би най-често разглежданата тема в многовековното развитие на испанската литература. Това е обусловено от редица обстоятелства, преди всичко от историята на страната и от решаващото влияние на традицията в нея. Историята на Испания, изтъква У. Рубин, представлява сложен комплекс от взаимодействия; намирайки се на кръсгопът, страната е изживяла влиянието на различни култури и традиции, претърпяла е няколко чужди завоевания, и затова по същество е истински етнически и културен калейдоскоп, в който историята и легендата не престават се смесват и разтварят една в друга.

Драматичната историческа съдба на Испания, постоянните социални и национални конфликти, които са я раздирали през столетията, изключителното влияние на католическата религия и на мистицизма, упоритото вътпяване в съзнанието на хората на идеята за човешката греховност, за необходимостта от абсолютно придръжане към вечните добродетели, което е сигнално до фанатизъм и се е обръщало на практика срещу самото себе си — защото всяка добродетел, стигаща до абсолютната си крайност, неизбежно вътрешно се е изразждала и превръщала в недостатък, ... са причината темата за честта да стане постоянна в испанската литература и изкуство от средновековието до днес. Автори като Лопе де Вега, Калдерон де Ла Барка, Тирсо де Молина, дори Сервантес я развиват нееднократно в своите произведения. Тази тема засяга и Висенте Бласко Ибанес (1867—1928) в романа „Катедралата“, в който разкрива причините, поради които човек, макар и да има добри намерения, може да извърши сериозни грешки, тъй като в името на истината също могат да се вършат несправедливости. Фанатичната защита на честта, на доброто име на семейството и рода, до голяма степен дължаща се на суровото религиозно обучение и възпитание в някогашна Испания, е разглеждана върху фона на обществените събития.

Главният герой на романа, революционерът Габриел Луна, бивш семинарист, е изразител на авторовото несъгласие с консервативните традиции и нрави на епохата, носител на стремежа към свободата и справедливостта. Разочаровал се от бога, запознал се с новите социални идеи на века, прекарал години на емиграция във Франция и Англия, героят е заменил вярата в бога с натрупаните от времето и опита знания, скъсал е напълно с миналото си и с традиционните ценности. Сега Габриел Луна служи не на бога, а на човека, бори се за неговото земно, а не небесно щастие, защото отдавна не вярва в задгробния живот, бори се против социалната несправедливост, мизерията и невежеството. Същевременно героят се обявява против насилието, макар че при трагичната развръзка на романа той става негова жертва. Почти цялото действие на романа се развива в една красива толедска катедрала. Габриел Луна се връща в катедралата, за да търси мир, уморен от годините на емиграция, преследван от испанската власт, болен. Спокойствието обаче е невъзможно — героят е човек, пътувал много по света, обогатил се духовно в годините на изгнанието, той е вътрешно свободен и чрез него Бласко Ибанес е изразил възгледите си за съвременната му Испания, чрез неговото отношение критикува религиозната нетърпимост, политическото заслепение, лицемерието на еснафската

среда и традиционното понятие за честта, което противопоставя на разбирането за истинската чест. Съдбата на Естебан, брат на Габриел Луна, и на дъщеря му Сагаррио, която според традиционните представи е опетнила името на рода, говори красноречиво за това. Докато бащата е напълно забравил нещастната си дъщеря, за Габриел Луна Сагаррио тя е жертва на обстоятелствата и на жестокостта на съвременния свят. В развитата се човешка драма авторът е на страната на своя герой с неговото топло, хуманно чувство към племенницата му, с разбирането му за причините за падението ѝ. Докато Естебан символизира херметично затвореното, отживялото, защото е човек с ограничени разбирания и тесни хоризонти, у Габриел Луна рефлектират динамиката и новите идеи на века, новият начин на разбиране на света и човека, неизгубената човешка топлина и толерантност. Героят не приема нищо като гогово, извършено, сам преценява и проучва всичко, безразличен е към сплетните и отрича еснафския морал.

Чрез образа на Габриел Луна Бласко Ибанес утвърждава идеята, че добродетелта, лишена от състрадание, е по същество безчовечна, защото в името на християнския морал бащата и роднините постъпват нехуманно с безпомощната, изославена и болна Сагаррио. Единствен Габриел Луна разбира девойката, единствен той съумява да я върне към живота с топлото си съпричастно отношение към нея, със съчувствието си към драматичната ѝ съдба. Бласко Ибанес навлиза дълбоко в пластове на испанския обществен и личен живот, пише с дълбоко познание на разглеждания материал, с автентично проникване в генезиса на събитията. Темата за честта дава повод на писателя да критикува открито закостенелите традиции и отживелите времето си институции на буржоазна Испания, както и неправилното според него отражение на тази тема в испанската литература дотогава:

„Инквизицията все още съществува сред нас; не се боим от кладата, но у нас предизвиква ужас мисълта „както ще кажат хората. . .“ Докато в тази страна страхът възпира хората да говорят онова, което мислят, и ги кара да се възмушават от всяка нова идея и да треперят какво ще каже съседът, да се подиграват на революционерите, естествено е много от раздиращите ги конфликти да не достигнат до вас, както водата до усгата.“

Чрез поставянето на един привидно частен проблем Бласко Ибанес пресъздава всъщност критично картината на испанското буржоазно общество с неговите консервативни нрави и подсказва необходимостта от промяна, която е и основната идея на романа „Катедралата“.

Ралица Маркова